

มงคลที่ ๓๗

วิรข์ : จิตปราศจากกิเลสเพียงดังธูลี

พันเอก สำนาน ก้านพลูกลาง
ป.ธ.๙,พ.ม.

มงคลข้อ ๓๗ ที่ว่า วิรข์ นี้ แปล่าจิตปราศจากกิเลสเพียงดังธูลี ซึ่งแสดงถึงคุณลักษณะจิตของพระอรียะอีกลักษณะหนึ่งว่าสะอาดบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว หมายความว่าพระอรียะนั้นมีจิตใสสะอาดบริสุทธิ์ผุดผ่องปราศจากกิเลสที่จะทำให้มัวหมองใด ๆ ที่แม้ว่าละเอียดที่สุดทั้งสิ้น ซึ่งท่านเปรียบกิเลสที่ละเอียดที่สุดนี้ว่าเหมือนดังธูลี ที่ได้แก่ละอองฝุ่นที่ละเอียดที่สุดในบรรดาขยะและฝุ่นทั้งหลาย

บนกระຈกที่บ้านเราหรือที่กระຈกรถ แม้เราจะปิดบ้านมิดชิดจนคิดว่าไม่น่าจะมีฝุ่นใด ๆ ปลิวเข้าไปได้แต่หากเอาผ้าหรือฝ่มือไปลูบดู จะพบฝุ่นชนิดนี้ติดผ้าติดมือมา และทำให้กระຈกที่มัว ๆ นั้นใสขึ้น ฝุ่นชนิดนี้แหละที่เรียกว่าธูลีหรือฝุ่นละออง จิตของพระอรียะนั้นสะอาดบริสุทธิ์อย่างยิ่ง แม้กิเลสที่ละเอียดที่สุดปานดังธูลีที่ว่า ก็ไม่มีหลงเหลืออยู่ในจิตของพระอรียะ

ในมงคลข้อที่ ๓๗ นี้ มีเรื่องทีควรศึกษาและพิจารณาทางวิชาการอยู่ ๒ ประเด็น คือ

๑. กิเลสคืออะไร และมีกี่ประเภท ?
๒. กิเลสเพียงดังธูลีคือกิเลสประเภทใด ?

ประเด็นแรก : กิเลสคืออะไร และมีกี่ประเภท ? คำว่า กิเลส พจนานุกรม ฉบับบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายไว้ว่า น. อารมณ์ทีเกิดขึ้นในใจและทำให้ใจเศร้าหมอง ซึ่งเราเข้าใจกันง่าย ๆ ว่า กิเลสคือความเศร้าหมองของจิตนั่นเอง ธรรมดาของจิตนั้นทางศาสนาสอนว่าเป็นธรรมชาติทีใส (เหมือนวัตดูทีใส) ดังพระพุทธพจน์

ที่ว่า ปภัสสรหมิ ภิกขเว จิตต์ อุปกิเลสเทสิ อุปกิลิณฺฐิ ซึ่งแปลว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย จิตนี้เป็นธรรมชาติที่
ประภัสสร แต่ถูกอุปกิเลสที่จรมาทำให้เศร้าหมอง

คำว่า ประภัสสร พจนานุกรม ๆ ดังกล่าว ให้ความหมายไว้ ๓ นัย คือ สีเหลือง ๆ พราย ๆ ๑ แสงพราว
ๆ เหมือนแสงพระอาทิตย์แรกขึ้น ๑ บริสุทธิ์ ๑ ในที่นี้คงหมายถึงสีเหลือง ๆ พราย ๆ คงไม่ใช่บริสุทธิ์ หรือหาก
บริสุทธิ์ก็คงบริสุทธิ์เพียงระดับหนึ่งซึ่งส่งผลให้เกิดเป็นมนุษย์ได้ มิใช่บริสุทธิ์ผุดผ่องจากกิเลสทั้งปวง เพราะหาก
บริสุทธิ์จากกิเลสทั้งปวงแล้ว เราคงนิพพานไปแล้ว ไม่ได้มาเกิด (ความคิดผู้เขียน)

โดยสรุปในประเด็นนี้ก็คือ กิเลสได้แก่ความเศร้าหมองของจิต หรือสิ่งที่ทำให้จิตเศร้าหมองนั่นเอง เมื่อ
หลุดถึงกิเลสแล้ว ทำให้คิดถึงจำนวนกิเลส ซึ่งปุ่ย่าตายายเราพูดกันว่า กิเลส ๑,๕๐๐ ตัณหา ๑๐๘ (มีรายละเอียด
ในหนังสืออิทธิมัตถวิภาวินี ฯ) แต่ถึงจะมากมายอย่างไรก็ตาม โดยสรุปแล้วมีอยู่ ๓ ประเภท คือ

๑. กิเลสอย่างหยาบ คือ เห็นได้ง่าย ปรากฏชัด ๆ เรียกว่า **วิติกมกิเลส** ได้แก่การล่วงละเมิดศีล ๕
ประการ คือ ปาณาติบาต อทินนาทาน กาสุมิจฉาจาร มุสาวาท และดื่มสุราเมรัย

๒. กิเลสอย่างกลาง คือไม่ถึงกับหยาบและไม่ถึงกับละเอียด แต่พอจะรู้จะเห็นกันได้ เรียกว่า **ปริยฎฐาน**
กิเลส หรือนิ वर्ณ ๕ อย่าง ได้แก่ กามฉันทะ พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกุกจจะ และวิจิกิจฉา ซึ่งเป็นกิเลสที่
ปิดกั้นไม่ให้จิตมีสมาธิ ไม่ให้บรรลุถึงคุณความดี

๓. กิเลสอย่างละเอียด : ได้แก่กิเลสอย่างละเอียด จนบางครั้งเราคิดว่ามันไม่มีอยู่ในจิตใจของเรา กิเลส
ชนิดนี้เรียกว่าอนุสัยกิเลส ซึ่งแปลว่ากิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในชั้นธสันดาน ท่านเปรียบว่าเหมือนตะกอนนอนกัน
หากไม่มีอะไรมากวาก็จะไม่ปรากฏให้เห็น มีเรื่องในคัมภีร์ทางศาสนาเรื่องหนึ่ง มีพระรูปหนึ่งไปเจริญสมณธรรม
อยู่ในป่า เข้าใจว่าตนหมดกิเลสแล้วเข้ามาเฝ้าพระพุทธเจ้า พระองค์ทราบบพระรูปนี้สำคัญผิดจึงตรัสสั่งให้ไปเจริญ
กัมมัฏฐานในป่าช้าฝิติดีก่อน พระรูปนั้นเข้าไปในป่าช้าพบศพที่เสียชีวิตใหม่ ๆ ร่างกายทรุดทรองยังสดสวยอยู่
จึงเกิดกิเลสคือกามราคะขึ้น ท่านจึงทราบบว่าตัวเองยังไม่หมดกิเลส นี่คือนิเลสอย่างละเอียด ซึ่งมีอยู่ ๗ ประการ
คือ กามราคะ ปฏิฆะ ทิณฺฐิ (มิจฉาทิณฺฐิ) วิจิกิจฉา มานะ ภวราคะ และ อวิชชา กิเลสทั้ง ๗ นี้เรียกว่า **อนุสัย**
และเรียกว่า **สังโยชน์** คือผูกมัดสัตว์ไว้ในวัฏฏสงสาร ก็เรียก

กิเลสทั้ง ๓ ประเภท นั้น หากจะจัดตามตระกูลของมัน ก็จะแบ่งได้เป็น ๓ ตระกูลเช่นกัน คือ ตระกูล
ราคะ ตระกูลโทสะ และ ตระกูลโมหะ และมีลูกหลานของมัน ดังนี้

๑. กิเลสตระกูลความรัก (ราคะ) ได้แก่

- ๑.๑ อภิชฌาวิสมโลภะ : โลกอย่างรุนแรง ไม่เลือกหน้า
- ๑.๒ อภิชฌา : เพ่งเล็งทรัพย์สินของคนอื่น
- ๑.๓ โลภะ : อยากได้ในทางทุจริต
- ๑.๔ ปาปิฉฉา : อยากได้โดยวิธีสกปรก
- ๑.๕ มหิจฉา : อยากใหญ่, อยากได้อย่างรุนแรงมาก
- ๑.๖ กามราคะ : กำหนดในกาม
- ๑.๗ รูปราคะ : กำหนดในรูปอันพึงใจ
- ๑.๘ อรูปราคะ : กำหนดในอารมณ์ทางใจ

๒. กิเลสตระกูลความขัง (โทสะ) ได้แก่

- ๒.๑ พยาบาท : ความผูกอาฆาต แก้ก้าน
- ๒.๒ โทสะ : ความคิดประทุษร้าย
- ๒.๓ โภคะ : ความเดือดดาลใจ
- ๒.๔ ปฏิฆะ : ความขัดเคืองใจ

๓. กิเลสตระกูลหลง (โมหะ) ได้แก่

- ๓.๑ มิจฉาทิฎฐิ : ความเห็นผิด
- ๓.๒ โมหะ : ความลุ่มหลง
- ๓.๓ สักกายทิฎฐิ : ความเห็นว่ามีตัวตน
- ๓.๔ วิจิกิจฉา : ความลังเลในทางปฏิบัติ
- ๓.๕ สีลพตปรามาส : ความติดอยู่ในศีลพรด
- ๓.๖ มานะ : ความถือตัว – ถือเราถือเขา
- ๓.๗ อุทัจจจะ : ความฟุ้งซ่าน
- ๓.๘ อวิชชา : ความไม่รู้จริง , ไม่รู้สังขารธรรม

ประเด็นที่สอง : กิเลสเพียงดังธูลีคือกิเลสประเภทใด ? กิเลสทั้ง ๓ ตระกูลนั้น ในกิเลสตระกูลความรัก กิเลสในข้อ ๑.๑ , ๑.๒ , ๑.๓ เป็นกิเลสอย่างหยาบ กิเลสในข้อ ๑.๔ , ๑.๕ เป็นกิเลสอย่างกลาง กิเลสในข้อ ๑.๖ , ๑.๗ , ๑.๘ ที่มีคำว่าราคะ ๆ เป็นกิเลสอย่างละเอียด ในกิเลสตระกูลความซัง (โทสะ) นั้น กิเลสในข้อ ๒.๑, ๒.๒ เป็นกิเลสอย่างหยาบ กิเลสในข้อ ๒.๓ เป็นกิเลสอย่างกลาง กิเลสในข้อ ๒.๔ เป็นกิเลสอย่างละเอียดส่วนกิเลส ในตระกูลความหลง (โมหะ) นั้น กิเลสในข้อ ๓.๑ เป็นกิเลสอย่างหยาบ กิเลสในข้อ ๓.๒ เป็นกิเลสอย่างกลาง สำหรับกิเลสในข้อ ๓.๓ – ๓.๘ เป็นกิเลสอย่างละเอียด

โดยสรุปแล้ว กิเลสประเภทที่ละเอียดจนถึงขั้นเปรียบดังธูลีในตระกูลทั้ง ๓ นั้น มี ๑๐ อย่าง ได้แก่ กาม ราคะ รุปราคะ อรูปราคะ ปฏิฆะ สักกายทิฎฐิ วิจิกิจฉา สีลพตปรามาส มานะ อุทัจจจะ และ อวิชชาซึ่งแต่ ละอย่างละเอียดมากและเปรียบได้กับธูลีคือฝุ่นละอองดังกล่าวแล้ว มีรายละเอียดที่ต้องอธิบายมาก แต่ในที่นี้คง เขียนไว้ได้เฉพาะคำแปลตามที่กล่าวมาแล้วเท่านั้น จิตของพระอริยะเจ้านั้นจะไม่มีกิเลสเหล่านี้เกาะติดหรือ หลงเหลืออยู่เลยแม้แต่น้อย

ดังนั้น จิตของพระอริยะจึงชื่อว่า วิรุฬห์ แปลว่าปราศจากกิเลสเพียงดังธูลี ตามมงคลข้อที่ ๓๗ นี้ ซึ่ง พระพุทธองค์ตรัสว่าเป็นมงคลอันสูงสุด คือ เป็นทางแห่งความเจริญก้าวหน้าอย่างสุดยอดของจิตนั่นเอง ผลของ การปฏิบัติอย่างสูงสุดของพระพุทธศาสนาที่เรียกว่าปฏิเวธนั้น คือ มรรค ผล นิพพาน จิตของใครก็ตามที่ได้อบรม บ่มเพาะจนถึงขั้นได้รับมรรคผลนิพพาน จึงกล่าวได้ว่าเป็นจิตที่ก้าวหน้าอย่างสูงสุด ปุถุชนคนธรรมดาอย่างเรา ๆ ท่าน ๆ นี้ จิตจะไม่ปราศจากกิเลสเช่นนี้ อย่าวว่าแต่กิเลสเช่นนี้เลย แม้แต่กิเลสอย่างหยาบ ๆ ก็ยังเกราะกรังอยู่ในชีวิต จิตใจของเรา เขาจึงเรียกว่าปุถุชน แปลว่าผู้หนาไปด้วยกิเลส หากมีกิเลสบางมาหน่อยก็เรียกว่ากัลยาณ ปุถุชน ซึ่งแปลว่าปุถุชนผู้ดีงาม หรือเรียกว่าสารุชนคนดี อะไรเหล่านี้เป็นต้น ปุถุชนนั้น เป็นผู้มีจิตใจไม่ค่อย เจริญก้าวหน้าในทางปฏิบัติ ต้องเกิดแล้วเกิดอีก ทุกข์แล้วทุกข์อีก ไม่รู้จะก็ร้อยชาติก็แสนชาติ จิตจึงจะบรรลู่ถึง ความเป็นอริยะ ในขั้นที่ว่า วิรุฬห์ นี้ แต่จะอย่างไรก็ตาม เราก็สามารถนำมาอบรมบ่มนิสัยประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันของเราได้ในระดับหนึ่ง.